

GENERALNI DIREKTORAT ZA NOTRANJO POLITIKO
TEMATSKI SEKTOR B: STRUKTURNA IN KOHEZIJSKA POLITIKA

KULTURA IN IZOBRAŽEVANJE

OGROŽENI JEZIKI IN JEZIKOVNA
RAZNOLIKOST V EVROPSKI UNIJI

OBVESTILO

POVZETEK

Izveček

Dokument v okviru bogate raznolikosti jezikov, ki obstajajo v Evropi, obravnava možne posledice izginotja nekaterih od teh jezikov ter ukrepe, ki jih je treba sprejeti, da se zagotovi njihov obstoj tudi v prihodnosti.

Ta dokument je naročil Odbor za kulturo in izobraževanje Evropskega parlamenta.

AVTOR

Meirion Prys Jones

ODGOVORNA OSEBA

Miklós Györffi
Tematski sektor B: Strukturna in kohezijska politika
Evropski parlament
B-1047 Bruselj
E-pošta: poldep-cohesion@europarl.europa.eu

UREDNIŠKA POMOČ

Lyna Pärt

JEZIKOVNE RAZLIČICE

Izvirnik: EN
Prevod: DE, FR

O IZDAJATELJU

Če se želite obrniti na tematski sektor ali se naročiti na njegovo mesečno glasilo, pišite na: poldep-cohesion@europarl.europa.eu

Rokopis dokončan marca 2013.
© Evropska unija, 2013.

Ta dokument je na voljo na internetu:
<http://www.europarl.europa.eu/studies>

IZJAVA O OMEJITVI ODGOVORNOSTI

Za mnenja, izražena v tem dokumentu, so odgovorni izključno avtorji in ne predstavljajo nujno uradnega stališča Evropskega parlamenta.

Razmnoževanje in prevajanje za nekomercialne namene je dovoljeno pod pogojem, da se navede vir ter da je izdajatelj o tem predhodno obveščen in prejme izvod.

SEZNAM KRATIC

- EU** Evropska unija
- FUEN** Federalna unija evropskih narodnosti
- MELT** Večjezični jezikovni prenos
- NPLD** Mreža za spodbujanje jezikovne raznolikosti
- RML** Regionalni in manjšinski jeziki

POVZETEK

„Jezik je ogrožen, ko ga njegovi govorniki ne morejo uporabljati, ga uporabljajo v vse manjšem številu področij komunikacije in ga ne morejo prenašati iz ene generacije v drugo. To pomeni, da ni novih govorcev, bodisi odraslih bodisi otrok“ (Unesco, 2003).

Jeziki so eden največjih dosežkov, če ne kar največji, človeštva. Uporabljajo se kot sredstvo sporazumevanja, hkrati pa vključujejo celo vrsto vrednot in prepričanj; so okno, ki nam odpira številne različne poglede na svet. Zato se v tem dokumentu obravnavajo tisti evropski jeziki, ki so na meji ogroženosti ali že veljajo za ogrožene.

Resolucija Evropskega sveta z dne 21. novembra 2008 o evropski strategiji za večjezičnost ugotavlja, da:

„- sta jezikovna in kulturna raznolikost del evropske identitete; takšna raznolikost je hkrati skupna dediščina, bogastvo, izziv in prednost Evrope.“

Nadalje navaja, da „spodbujanje manj razširjenih evropskih jezikov pomembno prispeva k večjezičnosti“ (resolucija Sveta z dne 21. novembra 2008 o evropski strategiji za večjezičnost).

Splošno znano je, da so jeziki izredno bogat del evropske kulturne dediščine. Izražajo identiteto in govorce povezujejo z njihovim jezikom preteklosti, sedanosti in prihodnosti. V jezikih so zakoreninjene ogromne količine znanja o svetu in izkušenj ljudi. Ko jezik izumre, se to znanje izgubi.

Dvo- in večjezičnost je prednost v smislu ustvarjalnosti in inovativnosti. Kognitivne sposobnosti ljudi, ki tekoče govorijo več kot en jezik, so splošno priznane. Raziskave kažejo, da imajo bolj razvito divergentno mišljenje, ustvarjalnost in občutek za komunikacijo. (Baker, 2011)

Po svetu se danes govori med šest in sedem tisoč jezikov (gl. Ethnologue). 97 % svetovnega prebivalstva govori približno 4 % svetovnih jezikov in obratno: 3 % svetovnega prebivalstva govori približno 96 % svetovnih jezikov (Bernard, 1996). Le 3 % svetovnih jezikov prihajajo iz Evrope. *Atlas ogroženih jezikov* (Unesco) navaja, da je v Evropski uniji ogroženih 128 jezikov. Vsi tisti, ki veljajo za ločene jezike in ne za narečje, imajo svojo oznako ISO.

Z razvojem koncepta o nacionalni državi v sodobnem času in poudarku na enotnejši kulturi znotraj države, se je več pozornosti namenilo razvoju skupnega jezika in skupne kulture, ki bi podprla proces asimilacije. Na področju izobraževanja so bile prav tako razvite politike v podporo temu cilju. Ta razvoj politik je še posebej škodljivo vplival na vse tiste jezike, ki niso bili sprejeti kot državni jeziki.

V zadnjih petdesetih letih se je na svetovni ravni v procesu globalizacije spodbujala splošnejša kultura, v okviru katere prevladuje angleščina kot gonilo. Veliko jezikov, ki se manj uporabljajo, težko tekmuje in preživi v teh okoliščinah.

Vrsta manjšinskih jezikov dokazuje, da imajo dodano gospodarsko vrednost v smislu zaposlitvenih možnosti ter realnega gospodarstva. Vendar je veliko govorcev ogroženih jezikov iz zapostavljenih podeželskih območij, ki imajo pogosto slabe prometne povezave. Govorniki mnogih od teh ogroženih jezikov ne verjamejo, da ima njihov jezik statusno

vrednost ali gospodarski pomen in posledično svojega jezika ne prenašajo na naslednjo generacijo. To pomanjkanje medgeneracijskega prenosa je ena najbolj očitnih značilnosti ogroženih jezikov.

V devetdesetih letih dvajsetega stoletja je Unesco izdal *Rdečo knjigo ogroženih jezikov*, ki vsebuje celovit seznam ogroženih jezikov sveta. Ta seznam je kasneje nadomestil *Atlas ogroženih jezikov sveta*. Unesco je leta 2002 in 2003 začasno ustanovljeno mednarodno skupino strokovnjakov pozval, naj razvije okvir za klasifikacijo vitalnosti jezika. Ta okvir navaja sedem stopenj vitalnosti, od tega se jih pet nanaša na jezike, ki so ogroženi. Stopnje klasifikacije so: varen, stabilen, a hkrati ogrožen, ranljiv, dejansko ogrožen, resno ogrožen, skrajno ogrožen, izumrl.

Ista skupina navaja tudi devet dejavnikov, ki so označevali splošno jezikovno stanje jezika. Ti dejavniki so med drugim vključevali stopnjo medgeneracijskega prenosa, absolutno število govorcev ter usmerjenost na obstoječih jezikovnih področjih.

V Evropski uniji govorimo veliko jezikov. 23 jezikov je uradno priznanih kot uradni delovni jeziki Unije. V EU je več kot 60 avtohtonih regionalnih in manjšinskih jezikov, od tega jih je pet priznanih kot poluradni jeziki (katalonščina, galicijščina, baskovščina, škotska galščina in valižanščina). Vsi ostali jeziki niso uradni jeziki EU.

EU ima omejen vpliv na izobraževalne in jezikovne politike, ker so te v pristojnosti posameznih držav članic, a kljub temu ugotavlja, da je zavezana varstvu jezikovne raznolikost in spodbujanju poznavanja jezikov.

Sprejeta izraza, ki se uporabljata za razvrščanje evropskih avtohtonih jezikov, ki niso uradni jeziki znotraj posamezne države, sta regionalni ali manjšinski jeziki. To sta izraza, ki ju Svet Evrope uporablja v svoji *listini o regionalnih ali manjšinskih jezikih*. Ti jeziki se na splošno delijo na naslednje štiri kategorije: **avtohtoni** jeziki, ki so avtohtoni, ne pa tudi uradni jeziki, **avtohtoni in čezmejni** jeziki, ki so avtohtoni in obstajajo v več kot eni državi, niso pa uradni jeziki; čezmejni jeziki, ki so uradni jezik v eni državi in manjšinski jezik v drugi ter **jeziki brez ozemlja**, kot je romščina.

Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih je evropska pogodba, ki je bila sprejeta leta 1992 pod okriljem Sveta Evrope za varstvo in spodbujanje zgodovinskih regionalnih in manjšinskih evropskih jezikov. Listina določa številne različne ukrepe, ki jih države lahko sprejmejo za varstvo in spodbujanje zgodovinskih regionalnih in manjšinskih evropskih jezikov. Obstajata dve ravni varstva – vse države podpisnice morajo uporabiti nižjo raven varstva za kvalificirane jezike. Podpisnice lahko nadalje tudi izjavijo, da bo kvalificiran jezik ali jeziki deležen višje ravni varstva, kar zajema vrsto ukrepov. Države se morajo strinjati, da bodo sprejele vsaj 35 ukrepov s tega seznama. Listina ogroženih jezikov ne obravnava posebej, vendar številni ogroženi evropski jeziki spadajo v kategorijo jezikov, ki so deležni nižjih ravni varstva.

Osemnajst evropskih držav je listino podpisalo in ratificiralo, tri države so jo podpisale, niso je pa še ratificirale, več držav pa listine ni podpisalo. Sama listina je pomembno mednarodno orodje za varstvo regionalnih in manjšinskih jezikov. Odbor strokovnjakov, ki svetuje Svetu Evrope, ugotavlja, da številne države še vedno nimajo strukturiranega pristopa k ohranjanju in spodbujanju jezikov. Svet Evrope državam priporoča, naj razvijejo dolgoročne in strukturirane strategije za varstvo manjšinskih jezikov.

Evropska unija se je v zadnjih tridesetih letih zavzemala za vrsto strategij za spodbujanje učenja jezikov in jezikovne raznolikosti. Leta 1983 je vzpostavila področje ukrepov za spodbujanje in varstvo manjšinskih in regionalnih jezikov in kulture. Do leta 1998 je to

področje neposredno zagotovilo 3 350 305 EUR za projekte, povezane z manjšinskimi jeziki. Ta podpora je imela pomemben mrežni učinek in je odločilno vplivala na spodbujanje izmenjave strokovnega znanja in dobrih praks. Ta proračunska vrstica je bila po sodbi Evropskega sodišča iz leta 1998 črtana. EU je nato sklenila, da bo namesto ločenega programa izvajala strategijo vključevanja. Takrat se je od EU zahtevalo, da v okviru tega novega razvoja pregleda svojo porabo za regionalne in manjšinske jezike. Leta 2008 je Evropski parlament v poročilu, ki ga je predložil Odboru za kulturo in izobraževanje, ugotovil, da so se v programu vseživljenjskega učenja: „naložbe v manjšinske jezike znatno zmanjšale.“

Odbor regij je leta 2011 v političnem priporočilu ugotovil, da obstaja potreba po: „trdnejši pravni podlagi, ki bi omogočila specifične in ustrezno financirane ukrepe v korist jezikovnih manjšin.“

Jezikovna raznolikost in učenje jezikov sta se v zadnjem desetletju v okviru večjezičnosti v Evropi močno spodbujala. Regionalni in manjšinski jeziki so se pri tem prav tako spodbujali. Na zahtevo Evropskega parlamenta je Komisija pripravila študijo izvedljivosti o možni vzpostavitvi Evropske agencije za učenje jezikov in jezikovno raznolikost. Komisija pa je odgovorila, da daje prednost vzpostavitvi mrež in da tri mreže, ki obravnavajo regionalne in manjšinske jezike, financira skoraj neprekinjeno od leta 2008. Te tri mreže so Mreža za spodbujanje jezikovne raznolikosti, FUEN in Mercator.

Trenutno je EU v okviru večjezičnosti in ustvarjanja novih idej ter političnih predlogov osredotočena predvsem na vzpostavitev platforme civilne družbe za večjezičnost.

Nekatere države članice so zlasti na regionalni vladni ravni razvile dobro strukturirane načrte za spodbujanje in varstvo svojih jezikov. To še zlasti velja za regije v Španiji in Združenem kraljestvu. Irska vlada pa je razvila 20-letno strategijo za spodbujanje rabe irščine. Ampak večina teh strategij je bila razvita v okviru močnejših regionalnih in manjšinskih jezikov. V nekaterih državah članicah, kjer obstaja vrsta manjšinskih jezikov, so lahko nekateri od teh ogroženi. Države članice bi si morale prizadevati za zagotovitev enake podpore za vse jezikovne manjšinske skupine v njihovi pristojnosti.

V zadnjih desetletjih je bila razvita vrsta inovativnih idej za spodbujanje ogroženih in manjšinskih jezikov, kot so na primer projekti v celo tako raznoliki skupnosti kot so laponske skupnosti in tiste na otoku Man in v Walesu. Projekt, ki je bil še posebej uspešen, je bil projekt MELT, sofinancirala ga je EU, ki je pomagala pri razvoju strokovnega znanja na področju predšolskega izobraževanja pri učenju manjšinskih jezikov.

Ogroženi jeziki se soočajo s številnimi izzivi. Še zlasti digitalna doba je lahko hkrati izziv, pa tudi priložnost. Mreža META NET (2012) ugotavlja, da so tisti manjšinski jeziki, ki so dokaj dobro razviti, kot sta baskovščina in katalonščina, v kategoriji visokega tveganja v smislu njihove prihodnje trajnosti. Digitalna doba pa je lahko tudi priložnost, saj si jezikovne skupnosti lahko pomagajo z rabo jezikov kot jezika družbenih omrežij.

EU se bo v naslednjih letih seveda osredotočila na gospodarsko rast in zaposlovanje. Tega ni vedno lahko povezati s vprašanjem ogroženih jezikov. Vendar jeziki, ko izumrejo, po navadi izginejo za vedno. EU mora podrobno preučiti, kako lahko podkrepi svoja prizadevanja v zvezi z jezikovno raznolikostjo s praktično podporo, ki jo v okviru svojih pristojnosti na tem področju lahko zagotovi skupnosti ogroženih jezikov.

Ključne ugotovitve

Politična priporočila

Razmisliti bi bilo treba o zagotovitvi **posebnih sredstev za skupnosti ogroženih jezikov**, da se zagotovi njihov obstoj. Podporo bi bilo treba zagotoviti tako, da se razvije okvir politike za spodbujanje ogroženih jezikov v splošnem okviru jezikovne raznolikosti.

Svet Evrope bi bilo treba pozvati, naj **preuči možnost vključitve posebnih določb za ogrožene jezike v listino o regionalnih in manjšinskih jezikih**. Evropska unija bi poleg tega lahko spodbudila tiste države članice, ki doslej še niso podpisale listine, da to storijo, in vse tiste, ki so jo podpisale, da jo ratificirajo.

Evropska unija poudarja izmenjavo dobre prakse, v skladu s tem bi morala **spodbujati** vse države članice, **naj oblikujejo strateške načrte** za spodbujanje ogroženih jezikov, ki bodo temeljili na izmenjavi dobrih praks, ki so že v uporabi v številnih jezikovnih skupnostih v Evropi. Evropska unija bi morala priporočati državam članicam, naj znotraj države podobno podporo zagotovijo vsaki ogroženi ali manjšinski jezikovni skupnosti. V smislu določanja prednostnih nalog za oživitve jezika na evropski ravni bi moral biti glavni poudarek na prenosu jezika doma in učenju ogroženih jezikov v okviru izobraževalnega sistema. **Trdne politike izobraževanja so potrebne** za spodbujanje učenja in rabe ogroženih jezikov.

Ključni akterji bi morali bolj sodelovati na področju zagotavljanja podpore ogroženim jezikom. Da bi bili na tem področju uspešni in učinkoviti, je treba obstoječe mreže na evropski ravni okrepiti in jim zagotoviti zadostna sredstva.

Posebno pozornost je treba nameniti podpori, ki jo lahko zagotovi tehnologija. Številne skupnosti ogroženih jezikov so številčno majhne in močno razpršene. **Tehnologija in družbeni mediji so lahko zlahka dostopna sredstva komunikacije** za te jezikovne skupine, tako kot sredstvo individualne komunikacije kot tudi učinkovit način komunikacije v skupnosti. Financiranje evropskih raziskav in razvoja bi lahko imelo velik vpliv na to področje.

Skupnostim ogroženih jezikov bi bilo treba **omogočiti, da spodbujajo lastne jezike**. Na tem področju je na voljo ogromno znanja in strokovnega znanja, ki bi ga bilo treba uporabiti. Posebno pozornost bi bilo treba nameniti temu, da bi ogrožene jezike uporabljali mladi. Da bi to dosegli, morajo imeti jezikovne skupnosti sredstva, da svoji mladini pokažejo in jo **prepričajo, da so njihovi jeziki koristni, pomembni in zaželeni**.